

Станиша Војиновић

Институт за књижевност и уметност – Београд

**КЊИГА СТИХОВА БИРЧАНИН ИЛИЈА ОБОРКНЕЗ
ИСПОД МЕЂЕДНИКА ЈОКСИМА НОВИЋА ОТОЧАНИНА**

Апстракт: У раду се анализира књига стихова Јоксима Новића Оточанина „Бирчанин Илија оборкнез испод Међедника”. Кроз три епске песме изложен је живот Илије Бирчанина.

Јоксим Новић Оточанин написао је циклус дужих и краћих епских спева о знаменитим личностима и догађајима српског народа, као делове једне обимне стиховане историје под насловом *Српство*. Из тог циклуса за живота је објавио следеће књиге: *Српство* (Нови Сад, 1855), *Милошева или Устџанак Милоша Обреновића на Сулејман пашу Скопљака у год. 1815. или ослобођење Србије* (Нови Сад, 1858), *Милошева или Јунаштво Милоша Обреновића кнеза од Србије* (Нови Сад, 1860), *Лазарице или Догађаји из времена кнеза Лазара* (Нови Сад, 1860), *Бирчанин Илија, оборкнез испод Међедника* (Нови Сад, 1862) и *Карађорђе избавиоша Србије* (Нови Сад, 1864).

Овом приликом анализираћемо његову књигу *Бирчанин Илија оборкнез испод Међедника*, објављену у Новом Саду 1862. године „трошком Епископске печатње“. Посвећена је епископу и песнику Никанору Грујићу. У књизи је са три епске песме изложен живот Илије Бирчанина: *Бирчанин Илија и Турџа Харамбаша* (састоји се из 2556 стихова), *Бирчанин Илија и Алија Вида/ић* (2036 стихова) и *Смрти Бирчанин Илије* (3082 стиха).

У предговору уз ову књигу аутор је написао неколико занимљивих напомена. За судбину овога знаменитог јунака занимао се дуже времена, али је тек 1853. године после једног сусрета са владиком Никанором Грујићем у Сремским Карловцима почео озбиљније да пише стихове. Исте године рукопис је био готов и предат Данилу Медаковићу, али је нестао из књижаре „да му никако не могасмо ући у траг“. После другог сусрета са владиком Грујићем Оточанин се „латио био по пут узимати гусле у руке и пјевати Бирчанин Илију“. У предговору уз књигу Оточанин је нешто више рекао и о изворима за писање ових сти-

хова. Ово је занимљиво јер Бирчанинова биографија није довољно позната; у суштини остао је упамћен по мученичкој смрти 1804, када је посечен са Алексом Ненадовићем. Све остало је фрагментарно, више као нека легенда о једној личности. Због тога је и Оточанин, користећи се другим изворима преобликовао легенду о Бирчанин Илији. Зашто је то урадио образложио је у предговору. Путујући једном приликом, саопштава Оточанин, из Вasoјевића дође у Колашин и ту се придружи четворици Турака који су ишли у обилазак својих спахилука и тимара „по Осату и по Спречи“. Са њима је дошао до реке Дрине, према манастиру Рачи. Раставши се од ових Турака пређе Дрину и у манастиру се састане са оцем покојног Хаџи-Мелентија „старцем Новаковићем“. Приликом њиховог првог сусрета Новаковић је седео поред гроба, који се налазио код манастирске цркве до олтара. Старац му је рекао да је у време Кочине Крајине имао преко шездесет година, по чему је Оточанин закључио да му је у време када га је упознао било око сто шест година. Том приликом старац му је показао гроб и рекао да је ту сахрањен Илија Бирчанин. Заинтересован старчевом причом, иако је знао да је према „некој“ народној песми, Бирчанин погинуо на мосту преко Колубаре код Ваљева, Оточанин је замолио да му до детаља исприча све о јунаку сахрањеном у Рачи. Старац Новаковић му је том приликом испричао да је Бирчанин ишао кнезу Алекси Ненадовићу, на састанак ради договора. Када је Алекса погинуо Бирчанин је разбио Турке и погубио Ибрахим-бега Видајића и сретно до Раче дошао. Кад је стигао на домак манастира коњ је под њим пао и тако му притиснуо леву ногу да је пукла на два места. Старац је даље приповедао, да га је он на воловским колима пренео у манстир, где је и умро и где је покопан. Старац је посебно истицао велику љубав између његовог сина Хаџи-Мелентија и Илије Бирчанина. Када се Оточанин 1853. године састао са владиком Никанором Грујићем у Сремским Карловцима, чуо је од владике причу о Илији Бирчанину. Ту причу је владика чуо од „једног Грабовчанина из Варадинске крајине“, који је хајдуковао у чети Ђурте Харамбаше. Он је био у чети која је направила заседу у Краљевој Гори, са намером да отму од Илије Бирчанина порез који је он носио везиру у Травник. Причајући ово напоменуо је владика „хајдук /се/ мало застиде“ што „пренесе преко земље благо онако јуначки, као нико до онда“. У одељку ове књиге под насловом *Бирчанин Илија и Ђурта Харамбаша* опева се хајдуковање Ђурте Харамбаше, до епизоде коју је горе навео Оточанин према казивању владике Никанора.

Ђурта Харамбаша се од зиме саклонио код свог побратима и јатака бега Сулејмана из Сребрнице. Усред зиме до њега је дошао глас: „Путоваће небојано благо“.

Иако је било невреме И нападао је велики снег Ћурта обавештава свога јатака бега Сулејмана да ће направити заседу, како би га отео. Бег Сулејман је одговорио помињући Илију Бирчанина:

Побратиме, четобаша Ћурто!
И ја знадем за то силно благо,
Знадем, побро, да с' теслими зима,
До прољећа да је на рочишту
По некоме старом обичају.
Зар ти мислиш, побратиме драги,
Да ја теби не бих зато каза',
Кад бих знао, да ћеш шићарити?
Али Турци то не носе благо,
Нит' га прате јасакције младе,
Пашајлије ни муселимовци,
Ни левери од Зворника града;
Већ ти знадеш од Бирча Илију,
Што је јемин и оборкнез главни,
Он ти купи беглук и јеминлук,
Кад покупи, сам га испоручи,
Пропративши до Травника града.
Зато теби ништа и не кажем,
Јер ту нема никоме шићара,
Док је силна Бирчанин Илије,
Што га данас већ жешћега нема,
Нит је било, како људи кажу,
По ономе Краљевићу Марку.

Ћурта Харамбаша на то прети да благо од Зворника до Травника неће на миру проћи, а за то ће се он побринути, јер се он не плаши Илије Бирчанина:

Та и он је од кости и меса,
Од мазије није му тијело,
Нити срце од челика љута,
И он може јунак погинути
Ја од зрна, ја од оштра гвожђа.

Бег Сулејман га изнова упозорава да се остави „тог дернога блага“. Иако је Ћурта Харамбаша обећао да неће убити из заседе таквога јунака, већ у двобоју, бег Сулејман га упозорава:

Колико је и јунак на гласу,
Илија је силна јогуница,

Клоне га се паше и везири,
 А и они ријеч укантаре,
 Кад с Илијом бесједити пођу,
 Јер се боје, да га не разљуте,
 Те б' и од њих могло бити јада.
 Већма га се данас боје Турци,
 Нег' и самог од Босне већила.
 Од како је јунак одрастао,
 И својом се опасао снагом,
 Не памти се у њег'ву подручју,
 Покрај Дрине испод Међедника
 У његову Бирчу питомоме,
 Да ј' Турчина опазио Србо.
 Тамо нема за Турчина пута,
 Из кнежине да се оне врати,
 По злој срећи кад би забасао.
 Маторијех имаде Бирчана,
 Који нису у чаршију били,
 Те Турчина по имену знаду,
 А очима видјели га нису.

Ова похвала другоме јунаку није била Ћурти Харамбаши по вољи. Не водећи рачуна о саветима свога побратима, он са десторицом хајдука на Краљевој Гори направи заседу. Он овако види Илију Биранина:

Гледи Ћурта Бирчанин Илију,
 И њему се сада учинио
 Замашнији и страховитији,
 И на њему рухо и оружје;
 Она глава сад му мрзовоља,
 Оне очи на зло сијевају,
 А смеђи му они силни брци
 Лице кваре, те је мргодасто.

Песник даље описује Бирчаниново оружије и одело; у коју умеће легенду о Бирчаниновом путу у Стамбол (као што је некад путовао Марко Краљевић):

Илија се није зачудио
 Цариграду онакоме граду,
 Е вароши турске познаваше,
 Видјео је и Ниш и Софију,
 И велико оно Дренопоље.

Надаље песник преопширно описује султанове палате и гошћења Илије Бирчанина. То су дуги описи богатства по угледу на описе источњачких легенди, природе над којом се надвија тајновита и заносна прича о султановим дворовима, водоскоцима, вртovima и баштама, теферичима И заносним морским обалама. Следе описи царских поклона Бирчанину (коњи, одећа, оружје).

После неколико стотина стихова ове епизоде о путовању кнеза Илије Бирчанина у Цариград по берат којим је постављен за оборкнеза, песник се вратио на заседу коју је припремио Ћурта Харамбаша. Илија Бирчанин је, како открива песник, сазнао од пријатеља за заседу. Неки су га и одвраћали од пута, али им је он одговорио:

Прођите се, не плаш'те се сами!
Не бих био Бирчанин Илија,
Да се бојим вука и хајдука.

Кад је пришао заседи угледао је хајдуке и пре него што је Ћурта харамбаша проговорио огласио се Бирчанин: Помози Бог, четобашо Ћурто!

Кад је Бирчанин извадио храну и пиће хајдуци су им се прикључили заборављајући на своју заседу и отимање „блага“. Бирчанин је убрзо поздравио заседу и Ћурту Харамбашу и друмом маглајским продужио за Травник.

Други спев у овој књизи је *Бирчанин Илија и Алија Вида(ј)ић* опева зворничког старешину Али-бега Видајића, који је дошао у Београд да се пожали Фочић Мехмед-аги, једном од београдских дахија:

Има раје што се осилила,
И на Турке попріјекo гледи,
Како да смо подложници њојзи.
И то су се узнијели побро,
Уз онога силног оборкнеза
И јемина Бирчанин Илију.
Ево има седам годин' дана,
Како су га у Стамбол позвали,
Па код цара бјеше на дивану,
Те опаде све њему Бошњаке
Ка' најцрње противнике Турке.

У ме има нека стотиница
У његовој кнежини кметова,
Пак не смијем слати десечара,

Да десето купе у свијета,
И да чибук мени истјерају,
Од читлука ни помена нема,
Већ што раја додаде ми сама,
Доходак ми довољани бива.
Једном ми је момке нагрдио,
Испребија како злиће црне,
Што у село пали на ноћиште
Код једнога мојијех кметова,
И искали двизе за вечеру,
Да десетак њему цабаишу.
По њима је мени поручио,
Да с' не шалим и не играм главом,
Да не шаљем у село Турака,
Јер ће собом и у Зворник доћи,
И од мене искати цевапа,
Што м' ријечи послушао нисам.

Фочић Мехмед-ага му препоручује да учини као што су то и они учинили, уклањајући царева везира Мустај-пашу; да припреми гозбу и за Турке и за Србе:

Пак позови силна јордамцију
Оборкнеза од Бирча Илију,
Па када ти већ у руке дође,
Зар ћеш наћи згоде и прилике,
Да дохакаш једном рајетину.

Заstraшен снагом Илије Бирчанина Али-бег Видајић је ипак затражио помоћ у војсци. Фочић Мехмед-ага да му сто најбољих војника, са којима је Видајић, мало умирен, отишао у Зворник. Убрзо је позвао све виђеније Турке и Србе, који су му се на позив одазвали:

Међ њима је Бирчанин Илија,
Што зачини и Србе и Турке
Својим стасом ка, и својим гласом.

Следе описи надметања у бацању камена с рамена, рвању, скакању у даљ и трчању, трци на коњима, гађању у мету и др. Тек тада Турци, преко Али-беговог стрица Мехмед-капетана изазивају на надметање и Илију Бирчанина. Алај-бег Видајић је најснажнијем међу гостима, буљубаши Хусеин-аги, наредио да некако потајно убије Илију Бирчанина. На ово му Хусеин-ага одговори:

Господару беже Алај-беже!
Познајем ја тога оборкнеза,
И познајем буљубашу Зека,
И познајем све пандуре редом,
Е долазе у Биоград често
Дахијама и господарима,
И придавак од босанског данка
Пашалуку београдском дају,
Те доносе и испоручују.
Није тако ласно на те људе
Ударити овђе изван града.

Из тих разлога предложио је Хусеин-паша да их нападну у конаку, после пијанке, када се запију. Пријатељи Илијини међу Турцима јавили су му да је буљубаша из Београда дошао по његову главу.

Како је надметање међу гостима било у гађању из пушке после навођења турских стрелаца, Оточанин набраја каталог имена присутних Срба:

Првог кажем Бирчанин Илију,
Бератлију силна оборкнеза;
Другог кажем буљубашу Зека
Од Грахова силна Херцеговца;
Трећи бјеше Сребрнички прото,
По имену Момировић Ранко;
А Звјезданић Голеч четврти је,
Скелеција на тој води Дрини;
Пети бјеше неки хајдук Станко,
Буљубаша од Маглаја града;
Један попић нишанција шести
Из Модриче Седларевић Ивко;
Седми бјеше Раин туфегџија
Из Брчкога баждар украј Саве;
А осми је Родољуб Босиљчић,
Мајевачки што је буљукбаша;
А девети кнез-баша је Иво,
Семберин је и над Семберима;
Десети је хајдук Сухомеђски
По имену Рајак од Авале;
Један'ести Милош Прерадовић,
Буљукбаша испод Мотаице;

Дванаести Обрен Раденковић
Из гиздава мјеста Голубиња,
Дућанџија и јунак на гласу.

На гађању побеђује Илија Бирчанин и добија богату награду од Видајића, коју он повраћа дародавцу, видећи да му није право што је Србин испао најбољи стрелац.

Бојећи се да га Турци не нападну на спавању, Илија Бирчанин је уз помоћ Зеке буљубаше и осталих Срба намести клопку за могуће убице. Све то песник опширно описује, наводећи Бирчанинову присебност и храброст. После ноћнога боја у кули Али-бега Видајића остали су само мртви и рањени Турци које је он из Београда добио од Фочић Мехмед-аге. Осталим гостима Бошњацима, Херцеговцима и Арнаутима, који нису ни слутили Видајићеву заверу против Илије Бирчанина, није се десило ништа. После разговора са Видајићем, који је иако организатор напада на Бирчанина, свалио све на погинуле Турке, Срби су отишли својим кућама, чиме се и завршава ова епска песма.

Треће последње Оточаниново певање у овој књизи под насловом *Смрти Бирчанин Илије* почиње тужбама Мустај-паше султану на четири београдске дахије (Аганлију, Кучук-Алију, Мула-Јусуфа и Фочић Мехмед-агу):

Србију су земљу окренули,
И на своју преузели руку.
Они суде, они господаре,
И порезу разрезају сами,
И купе је скупа са харачем.
А кад им је и тог мало блага
Тад намећу намет на вилајет;
Поједине уцењују људе,
И до голе оглобе их душе;
На читава села и кнежине
Свакојакe износе биједе.

Султан одобрава да Мустај-паша подигне рају на ноге и обрачуна се са дахијама. Паша позива све хришћане и муслимане да дођу на поље врачарско и помогну му да се ослободи дахија. Када су за ово дахије дознале, дошле су на подворење Мустај-паши. Овај им показује султанов ферман, са одобрењем за смакнуће дахија. Тад дахије напуштају пашу:

Фочићеву двору отидоше,
Попеше се на високу лонцу,

Те међ собом вијећ учинише,
И сложно су онђе свијећали:
Да убију пашу Мустај-пашу,
Пашалуку нека није главе,
Око ње се не савија војска,
Што је на њих завојштити кадра.

Дахије су по договору удавиле Мустај-пашу и преузели сву власт у пашалуку, објавивши да је овај умро природном смрћу. На ове вести Србија се узбунила. Само се очекивало да се нађе вожд. Дахијама су преко ухода стизали гласови о јуначнијим и знаменитијим Србима:

Ко је знатан, ко је јунак главан,
Уз кога би свијет пристануо,
А и он би поша, пред свијетом,
Пак би био завојштити кадар;
Ту казују од Тополе Ђорђа,
Од Рудника два Обреновића,
Два Ваљевца, два Ненадовића
Из високог села Бранковине,
На истоку Петра и Миленка;
Понајгрђе плашили су Турке
Са јунаком од Бирча Илијом,
Што ј' оборкнез, што је бератлија,
И у Босни ка' и у Србији,
А на гласу својом јунак главом.

Када је чуо да је Бирчанин жив и поред његове помоћи Видајићу да га на весељу убије Фочић Мехмед-ага се веома изненадио. У исто време Али-бег Видајић је приспео у Београд да своје побратиму исприча шта се десило у Зворнику.

Од тога времена Илија Бирчанин је опкољен турским уходама, које прате сваки његов корак и плаћеним убицама које су добиле задатак да га убију. Бирчанин се пази да га не намаме у заседу:

Подиге се од Бирча Илија
На договор побратиму своме,
У Ваљево у хваљену варош,
Кнез Алекси баш Ненадовићу
Из поносна села Бранковине.
Кнезови су разабрали били
Од спахија од главних Турака,
Да је ферман од цара дошао,

Да се диже на оружје раја,
 Те да бије оне силеције
 У бијелу Биограду граду.
 Пак кнезови српске поглавице,
 Ради мало да повећају
 У Ваљевоу, гђе се састајаху.
 Један другом писа и отписа,
 Да ће доћи, како урочише.
 Но уходе како и загари
 Нањушише и дознаше брзо,
 Шта су та два главна оборкнеза
 Наканила, и шта смијерају,
 Те јавише одмах дахијама.

У страху од могућег устанка у Ваљево дахије шаљу Али-бега Видајића, да похвата ове кнезове. Пре Видајићевог доласка у Ваљево турске уходе су обишле ханове, крчме, путеве и села ради прикупљања података о навикама кнезова:

Гђе одсједа оборкнез Алекса
 И у крчми и у кмета кога,
 Кад путује тамо у чаршију.
 Алекса је путовао често,
 Е имаше посла свакојака
 У Ваљевоу од нахије глави,
 Њекад свога, њекад народњега,
 Пак је ласно дознавати било
 Све конаке путем и одморке.
 Но ономе Бирчанин Илији
 Није ласно ударити трагом,
 Исто, брате, ка' ни лаву силну,
 Кома нема ни друма ни пута.

Бирчанин је веома ретко долазио на договоре и само од велике потребе, када је сакупљао харач:

Поријетко, изван панађура,
 О Илијњу, једном у години,
 У Ваљево Илија слазише.
 Тек ако би пријатељу своме
 Кнез Алекси баш Ненадовићу
 Понекада и заканио се,
 И тада би Рачи долазио,
 Походио Хаџи-Мелентија.

Но знати се никад не могаше,
Којим но ће ударити путем.

Кнезови који су се по договору састали позивају Ибрахим-бега да им донесе царски ферман којим се одобрава скупљање српске војске против дахија. Он им одговара да ферман није код њега већ код дахија, али им преноси поруку Мустај-паше, да са оружијем пођу на дахије. При разстанку, Алекса Ненадовић поверава Бирчанину лоше предосећање да се више неће видети:

И наслути зло по своју главу.
Како дође мосту Колубари,
Гђе засједе Фочић Мехмед-ага,
Да дочека вилаетска кнеза,
Што је на њ'га завојштити кадар,
На мејдану посјећи му главу,
Из бусије пушке припуцаше,
Под Алексом коња оборише,
И јунака обранише љуто,
Пробиле га двије синцирлије,
Још на ноге с коња дочека се,
И јуриши пјеше на засједу,
Из малијех потегав пушака
Два Турчина уби невјерника,
Тројицу је сабљом сасјекао,
Добру своју замијени главу.

Када су пушке припуцале на мосту преко Колубаре, Илија Бирчанин је био у Ваљеу. Не знајући о догађајима на мосту Бирчанин је одјахао друмом према манастиру Рачи. На овом путу сустигне га кнез Грбовић саопштава му о погибији Алексе. Том приликом му је казао да су Турци кренули кроз Србију да хватају и побију све виђеније људе у намери да „сиротињу обезглаве рају“. Док он разговара с кнезом Грбовићем, долази млади поп и обавештава га да је Али-бег Видајић са старијим братом Ибрахимом и триста Турака направио заседу да га ухвати или убије. Када је Бирчанин пошао на заседу, Грбовића и младог попа тера да се склоне и гледају шта ће бити са Турцима. На ово се кнез Грбовић успротиви и изрази жељу да се и он бори са Турцима. Бирчанин његов предлог радо прихвата. Да би лакше савладали Турке, Бирчанин направи распоред и поставља лево, неке десно, а за себе задржава средину одакле ће ударити на заседу. После кратког боја у коме Бирчанин побеђује Турке, млади поп, учесник у боју, набраја за-

робљеном Турчину злодела која су чинили, између осталог и заливање оловом и смолом, набијање на колац, чупање мяса итд.

Одатле се Бирчанин упућује манастиру Рачи. Пред манастиром их сачекује Хаџи Мелентије. По клишеу народне песме он поздравља свога пријатеља и прича му пророчки сан који је уснио:

Како дође Рачи манастиру,
И донесе ђивот светитељски,
У ђивоту краља Дечанскога,
И спусти га мени у наручја,
И рече ми: отежао ти је,
Те не можеш, да већ владаш њиме.
И ја бих га био упустио,
Колико ми нешто бјеше тежак,
Да се на сну не придеси овђе
Шумадинац неки Рудничанин,
Да га видим, познавао бих га,
Он прихвати у ђивоту свеца,
У бијелу унесе га цркву,
И намјести, гђе му мјесто бјеше.
Ти остаде пред бијелом црквом,
Да тек себи од умора дођеш.
А када смо намјестили свеца,
Те из цркве на двор изађосмо,
Али ти се спустио на траву,
А земља те држат' не хоћаше,
Испод тебе пуца и измиче,
А ти за њом тонеш у дубину.
Ја те виках, али не довиках,
Зар се тако чути не даваше,
И ниси се више појавио.

Бирчанин тада приповеда Хаџи-Мелентији о погибији Алексе Ненадовића и о заседи Али-бега Видајића, али у пола речи поклекне његов коњ Зеленко и притисне му ногу. На воловским колима Бирчанина преносе до манастира. Како је рана бивала све тежа, Бирчанин позива на виђење:

Вјерна му је прије дошла љуба,
С јединчадма, ћерком и синчићем,
Кћи му бјеше од петнаест љета,
А сину је тек дванаест било;

Мљезиница и мљезинац то је,
Е старију дјецу покопаше,
Једну ћерку и три мушкарчића.

На глас о тешкој болести Бирчанина су у манастиру походили поред супруге, сина (Војина) и ћерке (Иконије), рођаци и остали народ, па и турска сиротиња. Над њим је бдео Хаџи-Мелентије, али је Бирчанин после дугог боловања ипак умире. Пре тога стиже да посаветује народ и препоручи за своје наследнике Зеку буљубашу и Ђурту харамбашу. Како бележи песник, Илија Бирчанин је сахрањен у порти манастира Рача.

У овој песми Јоксим Новић Оточанин је потпуно заобишао историјске чињенице. Упоредјујући Бирчанина са Краљевићем Марко покушао је да митологизира његов историјски лик, продужавајући му живот после стварне смрти на мосту на Колубари. Колико су биле стварне речи које је написао у предговору, како је причу чуо од Хаџи-Мелентијевог оца старца Новаковића говори чињеница да је овога старца већ поменуо Јоаким у Вујић у своме путопису.¹

И позивање на песника и владику Никанора Грујића, који Оточанина, узгред да напоменемо, не помиње у својој *Аутобиографији* није довољно поуздано. Посвета на овој књизи: „Посвећује се пресвијетлом господину Никанору Грујићу православном епископу“, говорила би у прилог писцу. У прилог писцу говорили би и коментари Димитрија Руварца уз аутобиографију Никанора Грујића, да је владика гајио култ према народној песми и средњовековним јунацима (Краљевићи Марку и Милошу Обилићу), а од савременијих знаменитих људи поштовао је и често спомињао само Илију Бирчанина. О овим јунацима је, како бележи Димитрије Руварац, говорио као да су му живи пред очима. Знамо поуздано да је за време Никаноровог архимандритства у манастиру Кувеждину, боравио и сликар Павле Симић. О Симићевом боравку 1849. године Никанор Грујић бележи: „Симић је био у Карловцима 1. маја 1848, када је држана Мајска скупштина, и гледао је својим сликарским оком, како је изгледала та скупштина. Ја га наговорим, да нацрта на платну слике те знамените скупштине Мајске, која ће остати забиљежена у историји нашој, и он је нацртао тако, да је могао после у њој портретирати главне особе, које су биле на њој. Том приликом нацртао је Симић и слику Бирчанин Илије, како предаје, по речима наро-

¹ Јоаким Вујић, који је обишао манастир Рачу 1826. године, наводећи имена обитељи пише: „А други се зове Стефан Николајевић, мирски старац од 110 година; овај је био отац г. архимандрита аџи-Мелентија Николајевића“ (*Пућешествије по Србији*. Друга књига. Београд, Српска књижевна задруга, 1902, 27).

дне песме, порезу Мехмед-аги левом руком, а десну држи на јатагану, којој је слици додао после још слику Хаџи Ђере и Хаџи Рувима, како претапају злато и са њиме ситне књиге пишу, а рају око себе сетују. Те две слике биле су код мене у манастиру до 1865. године, а те године, када сам се селио из Крушедола у Пакрац, поклоним их заједно с портретом мојим, који је малао песник и живописац Јакшић протосинђелу Теофану Живковићу...“²

Јоксим Новић Оточанин рођен је у Залужници у Лици 15. марта 1806. године. Основну школу учио је у Варадинској (1813) и Јакову (1815), нормалну немачку школу у Шимановцу, гимназију у Сремским Карловцима, калвинистички лицеум у Шарошпатаку (Угарска), философију у Јени, Гетингену и Халеу, а завршио у Бечу (1824). Његов живот од 1824. до револуције 1848. године скоро је непознат и углавном проведени на путовањима по Босни, Херцеговини, Албанији и Србији. После револуције живео је у Вуковару, Земуну, Шембруну, а последњих година у Новом Саду. Умро је у великој беди заборављен од свих 18. јануара 1868. године у Новом Саду.

Резиме

Јоксим Нововић Оточанин (1806–1868) написао је циклус дужих и краћих епских спева о знаменитим личностима и догађајима српског народа. У раду су цитирани стихови из књиге „Бирчанин Илија оборкнез испод Међедника“, објављеној у Новом Саду, 1862. године. Кроз одломке из три епске песме приказан је живот Илије Бирчанина чији је историјски лик митологизиран. Оточанин Бирчанина упоређује са Марком Краљевићем, продужава му живот и после његове стварне смрти, на Колубари 1804, и гради причу на измишљеним догађајима.

Summary

Joksim Novović Otočanin (1806–1868) wrote series of long and short epic poems about prominent people and events from Serbian history. This work contains verses quoted from the book „Birčanin Ilija, the district duke from under mountain of Medjednik“, which was published in Novi Sad, year 1862. The life of Ilija Birčanin, whose historical personality has been mythologized, is presented through extracts from three epic poems. Otočanin compares Ilija Birčanin to Marko Kraljević, lengthens his life after his actual death on river Kolubara, year 1804, and constructs the story on fictitious events.

² *Аутобиографија* Никанора Грујића... За штампу приредио Иларион Зеремски. Сремски Карловци, 1907, 64-65.